

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 811.112.374

DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2019.2-2/29>*Дребет В. В.*

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

РЕЦЕНЗІЯ НА «НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК ТЕРМІНІВ ПРОМИСЛОВОЇ АВТОМАТИЗАЦІЇ» СВІТЛАНИ ВАСИЛІВНИ КІЙКО ТА НАТАЛІЇ ОЛЕКСАНДРІВНИ ШКОЛЬНОЇ¹

Реалізація інтелектуального потенціалу народу у сфері виробничо-професійного спілкування нерозривно пов'язана з удосконаленням інженерної та конструкторсько-технологічної думки. Якісні зміни, глибокі перетворення української науково-технічної галузі в результаті бурхливого розвитку науки, техніки й промисловості, здійснення економічних реформ, становлення та обслуговування сучасних високотехнологічних виробничих процесів вимагає відчутних змін і доповнень у мові, якою послуговуються науковці, інженери, техніки та всі, хто причетний до науково-технічної діяльності. Вивчення спеціалізованої термінології, процесів наукової номінації у сфері промислової автоматизації, відтворення науково-технічних досягнень власними словотворчими ресурсами стало однією з нагальних проблем сучасності.

Незважаючи на гостру потребу в тлумачних і перекладних термінологічних словниках, попит українського споживача (насамперед студентів, аспірантів технічних спеціальностей, перекладачів, викладачів та інших) задовольняється не вповні як у кількісному, так і в якісному аспектах. Попередній аналіз наявних тлумачних та перекладних словників показав, що в німецькій мові відсутні фахові термінологічні словники промислової автоматизації, що частково зумовлено використанням у цій царині англійської мови. Фахівці з промислової автоматизації користуються, як правило, загальнотехнічними словниками або довідниками. Проте бурхливий інформаційно-технологічний розвиток суспільства, а також посилення

економічних і наукових зв'язків України з Німеччиною зумовлює потребу в укладенні перекладних словників різних галузей науки й техніки.

Рецензований «Німецько-український словник термінів промислової автоматизації» С. В. Кійко та Н. О. Школьної є першим перекладним словником цієї галузі в Україні. Він покликаний репрезентувати склад термінів і терміносполук німецької фахової мови промислової автоматизації, впливати на мовну компетенцію фахівців, а також робити доступними наукові й технічні джерела інформації, сприяючи порозумінню між носіями німецької та української мов і поглибленому вивченню німецької мови. Адресатом німецько-українського словника термінології промислової автоматизації є насамперед фахівці в цій галузі, співробітники німецько-українських спільних підприємств, перекладачі технічної літератури, викладачі та студенти інженерно-технічних факультетів закладів вищої освіти. Загалом словник має на меті допомогти користувачеві в роботі з фаховою літературою в галузі промислової автоматизації.

У багатьох аспектах «Німецько-український словник термінології промислової автоматизації» є унікальною лексикографічною працею. Винятковість рецензованого словника можна окреслити в декількох рисах, що вигідно вирізняють його з-поміж інших схожих видань.

Так, запропонований словник укладено на основі не наявних лексикографічних джерел, а суцільної вибірки термінів із різних джерел: монографій, посібників, довідників, статей відомих учених і фахівців-практиків, підручників для вищих навчальних закладів, що містять чіткі визначення понять та стандартизовані терміни,

¹ Кійко С. В., Школьна Н. О. Німецько-український словник термінів промислової автоматизації. Чернівці : Букрек, 2019. 380 с.

галузевих енциклопедій, вторинних документів (рефератів, анотацій, описів винаходів).

Як відомо, до лексичного матеріалу перекладного термінологічного словника висувається низка вимог:

- словник має охоплювати адекватний обсяг спеціальної лексики обраної предметної галузі;
- у словнику має бути наявна вся необхідна інформація про спеціальні лексичні одиниці;
- словник не повинен містити непотрібну інформацію, яка збільшує його обсяг та ускладнює пошук того чи іншого слова.

Під час укладання словника автори скористалися новою методикою пошуку й добору лексичних одиниць і терміносполук. На першому етапі було відібрано близько 300 базових термінів німецької фахової мови промислової автоматизації. На основі цих термінів згенеровано корпус текстів обсягом близько 15 мільйонів слововживань у руслі методики С. Шароффа². Ця методика передбачає пошук текстів на основі щоразу нових випадково скомбінованих чотирьох базових термінів, що забезпечує організацію вибірки тематично пов'язаних текстів із мережі Інтернет (наукових статей, газетних повідомлень, інструкцій тощо). Кількість запитів, на переконання С. Шароффа³, повинна становити не менше 1 000, що забезпечить повноцінну вибірку фахових текстів певної галузі. Це свідчить про те, що вже на наведеному етапі автори максимально об'єктивно підійшли до процесу укладення списку термінів і терміносполук німецької фахової мови промислової автоматизації.

Отримані тексти оброблено за допомогою програми синтезу парадигм *Morphy* на основі створеної в Інституті обробки мови при Штутгартському університеті граматичної лексикографічної системи⁴, реєстр якої сягає близько 50 600 лексем. Ця програма автоматично приписує кожному слову в реченні всі можливі граматичні категорії та після синтаксичного аналізу встановлює однозначні граматичні категорії слів для певного речення. Для кожної зі словоформ списку проставлено відповідні їй граматичні коди, тобто позначення словозмінних частиномовних характеристик слів.

² Sharoff S. Creating General-Purpose Corpora Using Automated Search Engine Queries. *WaCky! Working papers on the Web as Corpus* / eds. : M. Baroni, S. Bernardini. Bologna : Gedit, 2006. P. 63–98. URL: <http://wackybook.sslmit.unibo.it/pdfs/sharoff.pdf>.

³ Sharoff S. A Uniform Interface to Large-Scale Linguistic Resources. *Proceedings of the Fifth International Conference on Language Resources and Evaluation*. Genoa : ELRA, 2006. P. 539–542. URL: <http://corpus.leeds.ac.uk/serge/publications/lrec2006-cqp.pdf>.

Список словоформ, одержаний за допомогою програми синтезу парадигм *Morphy*, автори розглядають як вихідний текст із морфологічним маркуванням його одиниць. Із цього списку вони вилучили дублети, розмовно марковану лексику, архаїзми, історизми та власні назви, що видається цілком логічним з огляду на мету й завдання словника.

Після відбору термінів укладено словниковий реєстр термінологічного словника, тобто реєстр лексичних одиниць (слів, словосполучень, скорочень, символів, сполучень слів і символів). Серед відібраних авторами термінів трапилися як прості, так і складні терміни, а також терміносполуки й аббревіатури. Усі відібрані терміни безпосередньо стосуються галузі промислової автоматизації та позначають назви деталей, приладів чи знаряддя, процесів тощо.

Після отримання першого списку термінів здійснено перевірку його повноти на основі підручників, посібників і довідників. Автори відібрали важливі для систематизації й уніфікації термінології німецької фахової мови промислової автоматизації підручники та посібники з промислової автоматизації⁵, довідники з промислової автоматизації провідних фірм «Siemens» і «Bosch», зокрема «Siemens Neuheiten für das digitale Unternehmen» (Nürnberg, Siemens AG, 2015–2018 pp.) та «Bosch Media Service» (Stuttgart, Robert Bosch GmbH, 2015–2018 pp.) тощо. Насамперед вони зіставили індекси, щоб включити відсутні терміни до основного списку. Укомплектований таким чином список містить загалом близько 16 000 термінів. Така методика робить якісно іншим підхід до відбору термінів промислової автоматизації німецької мови та їх перекладу українською мовою, оскільки дає змогу відобразити найсучаснішу термінологію.

⁴ Lezius W. *Morphy – German Morphology, Part-of-Speech Tagging and Applications. Proceedings of the 9th EURALEX International Congress* / eds. : U. Heid, S. Evert, E. Lehmann, Ch. Rohrer. Stuttgart : Universitätsverlag, 2000. P. 619–623.

⁵ Ahrens D., Molzberger G. *Kompetenzentwicklung in analogen und digitalisierten Arbeitswelten: Gestaltung sozialer, organisationaler und technologischer Innovationen*. Berlin ; Heidelberg : Springer, 2018. 202 S.
Appelfelder W., Feldmann C. *Die digitale Transformation des Unternehmens: Systematischer Leitfaden mit zehn Elementen zur Strukturierung und Reifegradmessung*. Berlin ; Heidelberg : Springer, 2018. 231 S.
Huber W. *Industrie 4.0 kompakt – Wie Technologien unsere Wirtschaft und unsere Unternehmen verändern: Transformation und Veränderung des gesamten Unternehmens*. Wiesbaden : Springer Verlag Fachmedien, 2018. 163 S.
Neugebauer R. *Digitalisierung: Schlüsseltechnologien für Wirtschaft und Gesellschaft*. Berlin ; Heidelberg : Springer, 2018. 411 S.

Після отримання остаточного списку термінів автори розробили лаконічну й логічно обґрунтовану структуру словникової статті, яка відповідає основному завданню словника – наведенню рівнозначних слів-відповідників у мові перекладу, спроможних якнайточніше передати семантику реєстрового слова, та забезпеченню ідентичного визначення однакових категорій понять і термінів на їх позначення.

Отже, корпус рецензованого словника складається із сегментів, кожен із яких містить певну реєстрову одиницю та відповідну словникову статтю. Кожна реєстрова одиниця виділена напівжирним шрифтом, що сприяє її швидкому пошуку й ідентифікації. Відразу після реєстрового слова курсивом наведено граматичну ремарку – вказівку на рід іменника та його число (за потреби). Кожна реєстрова одиниця має український відповідник. Корпус словника організовано послідовно в алфавітному порядку. Алфавітний покажчик розташовано посередині та виділено напівжирним шрифтом для оптимізації пошуку слів.

Загалом укладений С. В. Кійко та Н. В. Школьною «Німецько-український слов-

ник термінів промислової автоматизації» охоплює близько 16 000 одиниць спеціальної лексики цієї галузі. Словник розрахований на широке коло читачів німецької наукової й технічної літератури, проте насамперед він призначений для студентів та аспірантів вищих навчальних закладів. Дидактична спрямованість словника зумовила пріоритетне включення до нього термінів, знання яких не лише розширює понятійно-термінологічний апарат студента, а й попереджає інтерференційний вплив рідної мови під час активного вживання німецьких термінів.

З дидактичних міркувань у словнику наявні також технічні терміни-інтернаціоналізми. Таким чином, у руках користувача рецензованої праці виявляється певна лінгвістична модель німецької фахової мови промислової автоматизації в її еквівалентному відтворенні українською мовою. Наявність такої вихідної моделі дасть змогу користувачеві адекватно сприймати наукові тексти та тим самим успішно розширювати в подальшому свій науково-понятійний апарат.